

ENERJİ HUKUKU DERGİSİ

HAKEMLİ DERGİ Yıl: 3 . Sayı: 2015 / 1, ISSN: 2147-1436

Av. Cansu Damla BURKHALTER	<i>International Legal Framework for Emissions Trading Case of European Emissions Trading System</i>
Yrd. Doç. Dr. İbrahim ERMENEK	<i>Yok Kanun Yap Kanun Yönetiminden Var Kanun Yok Hukuk Yönetimine: Kayıp Kaçak Bedelinin İadesi Sorunu</i>
Aysun GÜRBÜZ	<i>Türk Akımı: Rus Gazı Türkiye'nin Bir Doğalgaz Merkezi Olma Hedefine Tehdit mi Yoksa Bir Katkı mı?</i>
Bünyamin KARTAL	<i>Enerji Hukuku Alanında Bilirkişilik Uygulamaları ve Ortaya Çıkardığı Sorunlar</i>
İlker Fatih KIL	<i>Elektrik Piyasasında Yan Hizmetler ve Yan Hizmet Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği</i>
Ahmet Fatih ÖZKAN	<i>Avrupa Birliği Enerji Sektöründeki Taahhüt Kararlarından Yeni Hakim Durumun Kötüye Kullanılması Türleri</i>
M. Oğuzcan BÜLBÜL	<i>Enerji Sektörü Tarihinin Dönüm Noktaları ve Onların Rekabet Hukuku Bağlantısı</i>
Begüm ÇOLBAN	<i>Yap İşlet Devret Modelinde Borç Üstlenim Anlaşması</i>
Hakan EREK	<i>GDF Suez Kararı Işığında Türkiye Enerji Piyasaları İçin Çıkarılabilecek Dersler</i>
Cengiz GÜNEŞ	<i>Kara Salı, Saat: 10:36:10</i>
Barış SANLI	<i>Türkiye Enerji Sektöründeki Değişimde Kamunun Yeni Yeri ve Rölü</i>
Av. Aysin TURGAY SOYDAN	<i>Türkiye'de Enerji Projelerinde Yaşanan Hukuki Sorunlar ve Çözüm Önerileri</i>

Türkiye Enerji Sektöründeki Değişimde Kamunun Yeni Yeri ve Rolü

Barış Sanlı*

Bu yazıdaki tüm görüşler yazarın şahsi fikirleri olup, hiçbir şekilde ilişkili, ilgili veya bağlantısı olan kurum, kuruluş, derneklere atfedilemezler.

barissanli2@gmail.com

İçindekiler

Zamanın Ruhunu Anlamak.....	3
Birinci Bölüm : Akıl Zinciri Kurmak.....	4
İkinci Bölüm: Sürdürülebilir Bürokratik Yapı	4
Üçüncü Bölüm: Karar Alma Süreçleri	6
Dördüncü Bölüm : KİT’ lerin Yapılanması	8
Beşinci Bölüm : Fiyat Yapısı	10
Altıncı Bölüm : Geleceğe Hazır olmak.....	12
Sonuç	12

Türkiye enerji sektörünün tüm dünyadaki enerji sektörlerinin yaşadığı değişimlerden uzak kalması düşünülemez. Fakat bu değişimleri fırsata çevirmesi için dünyanın nasıl değişip hangi yöne gittiğini anlamaya çalışan bir kamu kesimine ihtiyaç vardır. Yazar böyle bir yazıyı yazacak birikime sahip olduğunu iddia etmeyerek, sadece kendi fikirlerini daha iyi fikirler geliştirecek olanlara bir altlık olarak sunmaktadır. Sonunda bilimsel ilerleme, bilginin bir diğer bilginin üzerinde yükselmesi ile mümkün olacaktır.

Enerji değil, tüm sektörler aslında değişmeyen tek şey olan değişimle imtihan olmaktadır. Değişim edebiyatı –ki eskimez- yapmak yerine, sektörlerin bu değişimlere nasıl uyum sağladığı veya sağlayacağı değişimlerin kendisinden çok daha önemli bir konudur. Özellikle değişimlerin geçiş dönemleri ile çakıştığı süreçlerde bireyler kadar yapılar ve süreçler önem kazanmaktadır. Bu bireyler, yapılar ve süreçler değişimleri göğüsleyebilecek, onları değerlendirebilecek tarihsel altyapı, vizyon, birikim ve yapısal elementlere sahip midir? Kısaca değişimi pozitif yönetebilirler mi?

Enerji sektöründeki serbest piyasa düzeninin oluşturulması, sektörün mevcut yerleşik düzeni tarafından kolay kabul edilebilir bir süreç olmadı. 2007'lere kadar hala serbest piyasadan dönüşü konuşanların sayısı azımsanmayacak kadar çoktu. Hala TEK modeline geri dönelebileceğini iddia edenler olduğu kadar, bu nostaljiyi yaşamayı yeğleyenler de bulunmaktadır. Özel sektöre “biz mi gelin girin dedik bu işe” şeklinde seslenişler de yaşandı. Diğer taraftan serbest piyasanın bir inanç sistemi olup olmadığı konusunda da karışıklıklar yaşandı. Oysa serbest piyasayı, teknokratik elitin yukarıdan aşağı planlama ile tüm sorunları

çözmesi yerine, yol gösterici ve koordine edici bir devletin yönetiminde, yol gösterici planlamayı dışlamadan, takımların sahada kurallarına göre diledikleri oyuncular ve araçlarla rekabet ettikleri kural koyucular, oyuncular ve kurallar bütünü olarak düşünmek daha sağlıklı bir başlangıç olacaktır.

Serbest piyasanın değişimlere yanıt vermesinin ve sağlıklı çalışmasının; kurumlar ve kurallar ile mümkün olduğunu, değişimin yıkıcı olacağına bir norm olarak kabul edilmesi gerektiğini anlamak çok önemlidir. Artık TEK yoktur, TEDAŞ'ta dağıtım şirketlerinin sadece mülkiyetine sahiptir. Özel dağıtım şirketleri daha zorlu bir platformda mücadele verirken, bir yandan perakende hizmetlerinin ayrılması, lisanssız üretim, değişen tüketici talepleri ile uğraşmaktadır. Akıllı şebekeler, otomasyon sistemleri, nesnelerin interneti devlet memurlarının iki dudağının arasında değil, zamanın ruhunun parçası olmuştur. Karar alıcıların, değişimlerin yıkıcı ve baskıcı fırtınalarına karşı eski güçleri bulunmamaktadır. Özel şirketler ise bir yandan günü kurtararak kredileri geri ödemeye bir yandan da yarıştan kopmamaya çalışmaktadırlar. Bu dinamik denge sayesinde enerji sektörü, tüm bir sektör olarak belki de son 5 yılda, Cumhuriyet tarihi boyunca üretilen tüm enerji stratejilerinin toplamından daha fazla strateji, plan ve rekabet üretmiştir. Ve bu Moore yasası gibi artarak devam edecektir. Çünkü artık çok daha fazla katılımcının geleceği ve riski, zamanın ruhunu doğru okumaya bağlıdır.

Tüm bu değişimler sistemin kendisinde nasıl bir değişim istemektedir? Bu yazıda kısaca bu soruya cevap aranılacaktır. Kurumlar, kurallar ve süreçler bu dinamik ve yıkıcı dengeyi yönetmek için nasıl şekillenmelidir? Bu sorulara verilecek cevaplar, enerji sektörünün kendi istişare mekanizmalarını ve ortak paydaya ulaşma süreçlerini harekete geçirerek ve sürdürerek, her zaman doğru sayılmasa da yanlılığı da tartışmaya açık zamana göre değişen yanıtlarda yatmaktadır.

Zamanın Ruhunu Anlamak

Google ve Twitter gibi bir çok başarı öyküsüne konu Silikon Vadisi şirket modellerinin temel bir özelliği vardır, bu firmalar içerik üretici değildiler. Kaynak bilgiyi üretmez onun yerine kaynak bilginin akışını ve organizasyonunu sağlarlar.

Aslında yaşadığımız dönemin ruhu da bir anlamda budur. Artık herşeyi bilen “devlet baba”, her konuya hakim uzmanlar devri kapanmıştır. Uzman artık bilgiyi tasnif edip önem sırasını belirleyebilen kişidir. Çünkü bilgiye erişim çok kolaylaşmıştır.

Önümüzdeki dönemde en büyük uçurum da bu olacaktır, bilginin akışkanlığını görerek onu takip eden ile bilgiyi kendi tekeline alabileceğini zannedenler arasındaki ayırım belirleyici olacaktır. Bugün en üst seviye dediğimiz bir durum 5 yıl içinde en geri kalmış duruma dönüşebilmektedir.

Enerji sektörü özelinde bir örnek vermek gerekirse, Türkiye 2007’de AB enerji faslına neredeyse tam uyum sağlayabilecek durumdaydı. Bugün hala eskiden kalma konuşma metinlerinde bu cümle yerini korumaktadır. Ama bugün AB’de bölgesel piyasalar, ortak piyasa kodları, farklı piyasa mekanizmaları konuşuluyor ve uygulamaya geçiyor iken, Türkiye hala serbest piyasa konusunda tereddütleri tartışmaya devam edebilmektedir. Serbest piyasa tartışması devam edebilir, ama piyasaların doğru çalışması için gerekli teknik bilgi ve deneyim AB’de yüzlerce uzmanın deneyim ve tecrübesi ile katlanırken, Türkiye’de piyasa düzenlemeleri çok elit bir kesimin kontrolünde kalmıştır. AB daha fazla zeki olduğundan değil, katılımcı ve kapsayıcı kurumsal yapıları ile bir gece de değil, uzun tartışma ve istişare süreçleri sonucunda daha detaylı ve teknik bilgiyi sisteme entegre edecek yapıları çalıştırmaktadır. Türkiye’de ise, biraz daha teknokratik bir “mesih”(gelecek ve gerekli düzenlemeleri çıkaracak) beklentisi hakimdir.

Dolayısıyla en önemli soru Türkiye'nin nihai karar alıcı kurumlarının, yaşanan hızlı bilgi gelişimi ve akışını mevcut sisteme daha iyi entegre edebilmek için nasıl şekillenmesi gerektiğidir? Ve bunu yaparken karar alma mekanizmalarının kurumsallaşmış ve ustalaşmış özel sektör şirketleri veya az sayıda uzman tarafından domine edilmesini nasıl engelleyecektir?

Birinci Bölüm : Akıl Zinciri Kurmak

Serbestleşme ile birlikte sektör genelinde inanılmaz bilgili fakat silolaşmış bilgi havuzları oluştu. Bu bilgi havuzlarındaki bilgi kimi zaman devlet kurumlarındaki en uzman kişilerin bile çok ötesine geçebilmekte, analitik olarak onların erişmesi güç olan araçları kullanmakta ve uluslararası tecrübeleri devletin algılayabileceğinden daha yüksek bir frekans ile toplayıp gerekli mesajları çıkarmaktadır. Bu noktada devletin çok özel bir pozisyonu vardır, herkesi koordine edebilecek yegane yapıdır. Tüm bu bilgi havuzlarını koordine etmek istemesi halinde inanılmaz bir erişim ve insan gücünü sisteme entegre edebilecek güce sahiptir. Akıllı insan olup sadece kendi aklını kullanmak yerine daha akıllı davranıp başkalarının aklını da kullanmalıdır.

Kısaca devlet, Google gibi doğru algoritmayı kullanarak bilgi havuzlarını kendi lehine kullanarak, gücünü katlayabilir. Fakat bu gücü nasıl kullanmak isteyeceği yönetici iradesine bağlıdır.

Somut bir örnek vermek gerekirse, gelişmiş ülkelerde danışman danışan kimseye değer katan kimsedir. Ülkemizde ise danışman veya müşavir, kızakta tutulan veya danışan kimseden değer elde etmeye çalışan kimsedir. Aslında karar alıcıların islah etmesi gereken ilk basamak danışmanlık müesseseleridir.

Örneğin kamu yapısında, danışmanlar sektörler(veya konular) bazında görevlendirilebilir. Belirli aralıklarla kendilerinin görevlendirildiği alt sektörlerdeki katılımcıların tamamını tarayarak ve buradan elde ettikleri anahtar veya öz bilgiyi üst kademelere düzenli aralıklarla (2 haftada bir defa) taşıyarak çok daha fazla bilgiyi çok daha kısa sürede organize ederek, karar alma mekanizmasına aktarabilirler. Bir anlamda kamunun sektör/konu danışmanlarının olması ve bu kişilerin ayırım gözetmeksizin (genelde insanlar daha kurumsallaşmış şirketleri daha önemli görmek gibi bir yanılsamaya düşebilmektedir) sektörleri sürekli tarayarak ve özümsemiş bilgiyi yukarı kademelere taşıması sistemi hareketlendirecektir.

En önemli noktalardan biri de, devletin bu konuda kayıtlar tutması ve bunu bir hafızaya dönüştürmesi olacaktır. Bunun için de standardize edilmiş bilgi notu ve rapor formatlarının oluşturulması zorunludur. Aksi halde iyi dökümanite edilmemiş bir bilgisayar programı gibi, ilk programcı tarafından yazılan kodlama, sorun çıktığında yerine çağrılan kişi tarafından düzeltilememekte, herşeye yeniden başlanabilmektedir. Danışmanların çoğu ilgili yönetimle gelip gittiği için, bu danışmanlara sunulan bir çok bilgi de yönetim değişikliği ile kaybolmaktadır.

Mesela niye alım garantisinin artık verilmediği 2007li yıllarda çok aşikâr iken, daha sonraki dönemlerde o süreçlerin temel aktörlerinin emekli olmasından sonra bulanıklaşmış, şirketlerin her daim talebi olan "alım garantileri" tekrar gündeme gelmiştir. Bu ise 2000li yılların başında "alım garantisi verilmeyecek, herkes serbest piyasada rekabet edecek" diye duyurulan piyasa yapısındaki taahhütlere inanıp piyasaya kendi riskleri ile girenlerin sistemin tutarlılığına ve tarafsızlığına olan güvenini sarsabilmektedir.

İkinci Bölüm: Sürdürülebilir Bürokratik Yapı

Bugün ki bürokratik yapının sürdürülebilirliği garanti midir? Seçilenler aslında kaliteli bürokratik yapılar üzerinde yükselirler. Çok hayati konular, bir bürokratin en az 5 yıldır üzerinde çalıştığı bir konu olurken, bir çok üst düzey yönetici bu kadar süre görevde bile kalmamaktadır. Bu bürokratik yapılar zaten işlerine

hakim olmaz ise, seçilenlerin de prestijlerini sarsarlar. 2003'ten sonra bu aşınmayı gören enerji bürokratları yoğun uğraşlar sonucunda seçilenleri ikna ederek bazı hamleler yaptılar. Örneğin enerji bürokrasisinde "Enerji ve Tabii Kaynaklar Uzmanı" yapısının gelmesi uzun mücadeleler sonucunda olmuştur. 2005 ve sonrasında sistemin içinde kaliteli yeni personel istihdam edilememesi ve sebepleri Meclis tartışmalarına da konu olmuştur.

Peki kaliteli bir bürokrasi nasıl temin edilecektir? ABD ve OECD ülke modelleri örnek alınabilir. Kilit yöneticiler kabul edilen daire başkanı ve üstü yöneticilerin yazılı bir stratejik hedef, plan taahhüdü ve ikili mülakat silsilesi ile göreve gelip, bu hedeflerini başaramayınca kendi hedeflerine ulaşamadıkları için görevden alınmaları hem daha adilane hem de üst yönetim açısından takibi daha kolay bir sistem olacaktır.

Üst yönetimin kendi hedeflerinin bu yöneticiler tarafından doğru anlaşılıp, planlanması ve sonucunda üst yönetimin belirlediği hedefe topyekün ilerlenmesi için daha atama öncesinde bu mekanizmaların çalıştırılması ve sistematik yazılı kayıt altına alınması gerekmektedir. Pek çok kişinin sandığının aksine, böyle bir yapı iç genelge ile kurulabilir. Daire başkanı ve üstü yöneticilere genel performans göstergeleri daha atandıkları günden itibaren verilerek, bunlar üzerinden yönetimin aksayan kısımları hızlıca tespit edilerek iyileştirilebilir ya da değiştirilebilir. Günümüzde ise bunlar sadece bazı zamanlarda kaydı tutulan sözlü talimatlar şeklinde olmaktadır.

Ama kontrol edilemeyen bir bürokrasi, gündem yoğunluğu ve hafıza kayıplarını ustaca kullanarak bir yaşam stratejisi oluşturabilmektedir. Eğer kimin ne zaman neyi yapmış olması gerektiğinin merkezi bir kaydı yok ise, herşey her sorulduğunda bir kez daha "planlanılıyor, çalışılıyor" şekline getirilmektedir. Yani yönetim kademesinden bağımsız bir takip mekanizması gerekmektedir.

Örneğin projelerin ilk bitiş tarihleri ile son bitiş tarihleri arasında inanılmaz farklar oluşmaktadır. Bu farkların bir kısmında yıllar süren aksamalar, 2-3 yüzyüze yapılan toplantıda giderilebilmekte, bazen Bakanlar bizzat takipçisi olarak konuları çok kısa sürede çözebilmektedirler. Ama bir projenin neden aksadığının detaylı raporu ve sorumluluğu istenmediği sürece "Hızlandırıyoruz, ben bizzat takip ediyorum efendim"ler ile bitirilmesi gereken işler kayıtlı kontrol süreçlerinden sözlü teminat süreçlerine tahvil edilerek beşeri hafızanın güvenilirliğine teslim edilmektedir.

Burada bu kayıtların her 3 ayda bir merkezi bir istişare yöntemi ile hesabının sorulması ve hesap verilebilirliğin sadece para/harcama denetimi olmadığı teması ağırlık kazanmalıdır.

Daha önce belirtilen teknolojik ve hızlı değişimlerin en önemli sorunlarından biri de, eldeki insan yapısının bu süreçleri yönetmeye sahip bilgiye sahip olup olmadığıdır. Genelde yeni değişimler bürokratik yapıda bir korku ve endişe dalgası oluşturmaktadır ki, bu aslında "dönüştürücü yıkım"ın kokusunun alınması olarak algılanabilir. Oysaki herşey teknoloji değildir, sistemin içindeki tecrübe ile yeni bilgi yapısının evliliği en uygun çözümdür. 30 yıldır sistemi telefonla idare eden bir uzman göz ile, yeni sistemlere hakim bir el bir araya gelmelidir.

Bu yüzden yapıdaki karar alıcıları besleyecek teknik düzeyde bilgiye sahip insan girişi sağlanmalıdır. Bu iki şekilde olur. Birincisi devlet, özel sektördeki başarılı insanları kontrat karşılığı çalıştırmak isteyebilir ki, muhtemelen Anayasa değişikliği gerekir. Oysa OECD ülkelerinde bu uygulamalar mevcuttur. Ya da BOTAS'ta bir dönem yapıldığı gibi kuruma ilk giren uzman personelin dil yeterliliği zorunluluğu ile yurtdışında bizzat üst yönetim tarafından belirlenen konularda Master veya emanet personel olarak en az 2 yıl çalıştıktan sonra sisteme katılmalarıdır.

Örnek olarak akıllı şebeke denildiğinde TEİAŞ/TEDAŞ'ta belki de akıllı şebekenin kitabını yazacak çok değerli mühendisler olabilir, ama sayısı acaba Türkiye ihtiyacını karşılayabilecek midir? Oysaki bu insanların, örneğin beş-on tane AB'deki ve ABD'de ki örnekleri bizatihi yerinde görmüş, uygulamış ve uzmanlaşmış personel ile desteklenmesi toplam kaliteyi arttıracaktır. Fakat bu destekte zamanla eskiyen bilgiler hapis kalabilir, bu değişimin sürekliliği de önemlidir.

Benzer uygulamalar Japonya'da yapılmış, fakat farklı eğitimden gelenleri mevcut sistem sindirmeye çalışmıştır. Bu statik sistemlerde beklenebilecek bir durumdur. Japon uzmanlar özellikle elektrik konusunda yurtdışı ülkelerde yetişmiş personellerini hemen mevcut sistemin içine atmadan bir süre onları ayrı olarak çalıştırarak statükonun yeni gelenleri ezerek eski sisteme adama devşirmesini engellemeye çalışmışlardır.

Örneğin elektrik mühendisliği gibi kritik konularda, her ne kadar ülkemiz üniversiteleri kendilerini dünyanın sayılı üniversiteleri arasında görseler de ülkenin kritik enerji altyapılarında yenilikçi çözüm getirecek eğitimleri vermekte yetersiz kalabilmektedirler. Bir zaman Elektrik İşleri Etüd İdaresi (1935)'te ilk kurulduğunda zamanın Başbakan ve Bakanlar yurtdışında çalışan Türk mühendisleri "ülke görevine" çağırarak bu kalkınma için gerekli insan gücünü sağlamışlardı. Şimdi şeyl üretimi, depolama sistemleri, elektrikli arabalar, dağıtık sistemler, akıllı şebekeler, nesnelere interneti konularında yetişmiş personel havuzunu devletin bir okul olarak tüm sektöre sağlaması bir kamu hizmetidir.

Üçüncü Bölüm: Karar Alma Süreçleri

Kurumlar tarafından yapılan çalışmalarda sektörün en çok şikayet ettiği üç konu:

1. Düzenleyici belirsizliği,
2. Mevzuat karmaşıklığı,
3. Hukuki kararların etkileridir

Düzenleyici belirsizliğinden sadece enerji kurumlarını değil, yatırım izinlerine etki eden diğer kurumlardan kaynaklanan belirsizliğin de anlaşılması çok önemlidir. Yatırımcıların önemli bir kısmı aslında enerji kurumlarının karar alma yapılarının oturmuş ve öngörülebilir olduğunu fakat diğer kurumların çok ani hareketler/değişiklikler ile 3-4 yılda geliştirilen projelerin fizibilite rakamlarını bir gecede yatırım yapılamaz duruma getirdiklerini zaman zaman dile getiriyorlar. Bunun en bilinen örneği Harçlar Kanununda yapılan bir değişiklik ile bir kısım hidroelektrik santrallerinin gelirlerinin binde 15'inin bir gece de özel idarelere aktarılmasını öngören kanun değişikliğidir.

Haklı ya da haksız, olayın ansızın olması sektördeki özellikle (doğrudan etkilenmese de) yabancı yatırımcılarda şok etkisi yapmıştır. Sorun bir bedelin alınması değil, tamamen bir gecede habersiz bir düzenleme ile maliyetlerin artmış olmasıdır.

Bir diğer durum ise mevzuat karmaşıklığıdır. Türkiye enerji sektörünü bekleyen en önemli problemlerden biri "aşırı düzenleme"-yani overregulation'dır. 2007'ye kadar özel sektör yatırımları yeterli seviyede olmadığından yatırımları cazipleştirmek için her türlü kolaylık yapılıyordu, bu kolaylıklar yoğun bir yatırımcı katılımı sağlayınca, her kurum artan yatırımcı ilgisini yönetmek için yeni süreçler oluşturdu. Devletin burada tam olarak koordineli çalışma görüntüsü verdiği söylenemez. Artık yatırımcı yatırıma ilk girdiği gün ile yatırımını devreye alacağı güne kadar yepyeni ve değişen mevzuatlarla karşılaşma riski ile karşı karşıyadır.

Hukuk kararlarında ise, son dönemde devreye giren santrallerin devlet tarafından verilen ruhsatlarının iptal edildiği durumlar oluşmaktadır. Enerji yatırımları çok yüksek kredi ve risklerle yapılan yatırımlar olduğundan bir iki santralin çalışır halde iken mahkeme kararı ile çalışmasının durdurulması, ruhsatının iptali tüm sektörde korku dalgaları yaymaktadır. Daha da kötüsü bu dalga en çok enerji yatırım finansman tarafında etkili olmakta ve tüm enerji finansmanlarındaki risk primini arttırmaktadır. Kararların doğru ya da yanlışlığını tartışma konusu yapmadan sadece tespit yapmak açısından, ABD’de Meksika körfezindeki petrol sızıntısından sonra bir süre yeni izin verilmemiş fakat sonra otoritelerin belirlediği gerekli üst düzey önlemler alınarak petrol sondajları aynen devam etmiştir. Bunun belki de temel nedeni gelişmiş demokrasilerde tarafları binary (evet-hayır) şeklinde sonuçlara götürmek yerine daha progresif-ilerlemeci, mevcut süreçleri iyileştirici ve kamuyu tatmin edici kararların alınmasıdır.

Yani bir proje yapılır yapılmaz tartışması yerine, projenin etkisini minimuma indirerek hatta çevreye pozitif etki yapacak hale getirecek şekilde nasıl yapılır tartışmasını yapabilmek çok daha önemlidir. Ege bölgesinde enerji yatırımı yapan bazı firmalar bölge halkının endemik türlere zarar verildiğine dair tepkilerine cevap vermek için bölgedeki endemik türlerin önemli miktarda dikimini yaparak bir negatifliği pozitifliğe çevirmeyi bilmiştir. Fakat tüm şirketler aynı yolu takip etmemektedir.

Tüm bu sorunların çözümünde, öncelikli olarak karar alma süreçlerini hızlandırmak kadar süreçleri erken başlatarak daha fazla zaman ve istişare yapmak en temel amaç olmalıdır.

Düzenleyici belirsizliğin önlenmesinde:

- Kurumların mevzuat değişiklik takvimlerini bir yıl öncesinden yayınlamaları,
- Görüş alma sürelerini minimum 30 güne çıkarmaları,
- Kabul edilen uygulamanın da en az 3 ay, finansal etkisine göre 1 yıl sonra devreye alınması,
- Temel değişikliklerde ise en az bir çalıştay zorunluluğu getirilmesi,
- Karar alıcıların önüne daima ilgili kurumun önerdiği maddenin olumlu ve olumsuz etkisinin belirtilerek sunulması

gibi prensipler geliştirmeleri ve uygulamaları çok önemlidir.

Aynı şekilde kurumların enerji projelerini etkileyen düzenlemelerinde diğer devlet kurumlarından görüş alınmasına rağmen, son kerte görüş alan kurum genelde ana pozisyonundan taviz vermemektedir. Bunlar çok ilginç olaylara sebep olmaktadır. Mesela bir örnek olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının, tarifesi EPDK tarafından belirlenen ve özel şirketler eliyle yürütülen hizmetlerde torba kanun vasıtasıyla indirim öngören maddesidir.

Bunun ise tek yolu vardır, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’ndan üst düzey bir yöneticinin enerji dışı Kurumların çıkardığı tüm Kanun ve yönetmeliklerde gerek TBMM gerek Başbakanlık nezdinde bir nevi çizgi hakemi olmasıdır. Bu çizgi hakemi onay vermediği sürece kurumların bürokratik yapıları ilgili maddeleri tekrar düzenlenmeden değişikliğe konu etmemelidirler. Fakat bu kontrol noktasının Kanun ile de güvence altına alınması sektörün geleceğini de güvenceye alacaktır.

Etkin işletilmeyen bir diğer mekanizma kamu ile istişare (public consultation) mekanizmasıdır. Aslında görünürde işletilmektedir, ama internetten duyuru şeklindeki uygulama biraz üstünkörü olmaktadır. Burada sektöre açık mektup yayınlanıp, AB’de olduğu gibi Yeşil Rapor ile tartışma başlatıp Beyaz Rapor ile devlet görüşünü belirleyerek tartışmayı devam ettiren mekanizmalar önemlidir.

Başka bir husus ise, devletin enerji sektöründeki düzenleme ve uygulamalarının bağımsız yapılar tarafından yıl yıl kamuoyuna eksik ve olumlu tarafları ile raporlanması olacaktır. Bu konuda önemli konulardan biri de Bakanlığın strateji belgeleridir. Strateji belgelerindeki hedeflerin her yıl ne kadar ciddiye alınarak politika konusu yapıldığını dışarıdan izleyen bir yapı yoktur. Son strateji belgesi taslak çalışmalarında özel sektör oyuncularının da yer aldığı böyle bir yapı planlanmıştır.

Sistemik bir sorunsal olarak devlet ve özel sektörün aynı yapılarda ortak karar aldıkları sistemler ya revaçta ya da etkin değildir. Devlet böyle yapılara alışık değildir, özel sektör de devleti gücendirmek istememektedir.

Mevzuat karmaşıklığında ise, kurumlar basitleştirme yönünde bazı denemeler yapmışlardır. Ama felsefi bir sorun vardır. Herşeyi yazmak ve açık bir kapı bırakmamak mı, yoksa bir inisiyatif alanı bırakmak mı daha iyidir? Genelde inisiyatif alanı bırakmamak tercih edilerek, mevzuatta boşluk bırakmayacak şekilde düzenlemeler yapılmaya çalışılmaktadır. Oysaki ilgili mevzuat gerçek hayatla yüzleştğinde bir değil onlarca istisnalar oluşmaktadır.

Karmaşıklığın çözümünde Başbakanlık kurumları üzerinde bir baskı oluşturarak, her yönetmeliğe usul esas ve tebliğ gibi üçleme yerine tek ve anlaşılabilir mevzuatı zorlamıştır. Fakat temel bir prensip kararı ile düzenleme hazırlayan ekiplere : “yeni bir düzenleme yapıyorsanız, uzunluğu kadar kısmı mevcut düzenlemelerden çıkararak sadeleştirin, toplamda mevzuat hacmi sabit kalsın” gibi bir hedef konmamaktadır.

Örneğin mevzuat kalitesi için bir danışmanlık hizmeti ile en kaliteli mevzuatlar belirlenerek o mevzuatların diğerlerine de örnek olması sağlanabilir. Bazı yönetmeliklerin yarısını ilgili kanundaki aynı maddelerin aynen yazımı kaplarken, bazı yönetmeliklerde sadece 3-4 madde var. Düzenleme yapan kurumların, bir kalite kontrol birimi kurmaları da orta dönemde zorunluluk haline gelecektir.

Hukuk süreçlerinde ise, sorunun yakın dönemde çözülme ihtimali olmadığı gibi, hukuk tarafı ile karar alıcılar arasındaki iletişim de bu sorunu çözecek düzeyde değildir. Kayıp-kaçak bedeli gibi kararlarda uluslararası örneklerde, bilirkişiler, etkiler, geçiş dönemleri ile kararlar alınırken, Türkiye’de bu yazıya konu edilebilecek benzer bir örnek bulmak oldukça zordur.

Belki Almanya’da önerilen şekilde bir enerji ihtisas dairesi/mahkemesi kurulması gerekecektir. Ülkenin çok stratejik projeleri, bazen köylülerin itirazları bazen ihale anlaşmazlıkları sebebi ile yıllarca mahkemelerde gidip gelmektedir. Herkesin haklı olduğu bir taraf olabilir, bunun mahkemelerin daha hızlı ve bazı konulara özel uzmanlaşma ihtisas edilerek işletilmesi hem köylülerin hem yatırımcıların faydasıdır. Mesela yüksek montanlı projelere kanuna yazarak, belirli mahkemelerin bakmasının istenmesi süreci hızlandıracaktır. Çünkü mahkemelerde onlarca dava dosyasının yanında bir de yıllarca süren itiraz davalarına bakmaktadır.

Kamu İhale Kanunu konusunda ise devlet kurumlarının Bakanlar Kuruluna onaylattığı projeler KİK kapsamından çıkarılarak, özel bir ihale prosedürüne tabii tutulabilir. Bu prosedürler için de ilgili mahkemenin 7 gün içinde karar alması, tüm ihale sürecinin video ve ses kayıtları ve tarafların görüşme beyanlarını yayınlaması gibi ek güven artırıcı süreçler eklenebilir.

Dördüncü Bölüm : KİT’lerin Yapılanması

Enerji kurumları -Hazine Müsteşarlığı dikkate alınmaz ise- en fazla sayıda KİT’lerle ilişkili devlet kurumlarıdır. Bazen zararları bazen de karları milyar TL’leri bulmaktadırlar. Fakat KİT’lerin en önemli

özelliği karları/zararları değil, Türkiye'nin kritik altyapılarının ve tesislerinin emanet edildiği kurumlar olmalarıdır. Türkiye'nin en önemli tesislerine sahip bu kurumlar kaliteli personelleri elde tutmakta çok zorlanmaktadırlar. Yapılan iş teknik riskleri yüksek ve kurumsal hafıza da isteyen bir iş olunca, bu parametreler önem kazanmaktadır.

Bu yazı yazıldığı sırada Hazine'nin KİT'leri yeniden yapılandırma planı somutlaşmamış olduğundan aslında önerilebilecek çok fazla yöntem bulunmamaktadır. Fakat KİT'lerin motivasyon ve durumlarının iyileştirilebilmesi için halka açık şirket olmaya zorlanmaları en hızlı yapısal dönüşümü sağlayacak sistem olarak gözükmektedir. Buna sektör içinde "THY modeli" denmektedir.

Adım adım gidilirse, 2013 yılında ETKB TEİAŞ ve BOTAŞ arasında Enerji İletim Protokolü imzalanmasını sağladı. BOTAŞ iletimin, BOTAŞ'tan ayrılması zaten gündemdeydi, fakat daha fazla KİT kurulması istenmediği için, BOTAŞ iletim ile TEİAŞ'ın birleştirilmesi gündeme gelebilirdi. Sonunda TEİAŞ, Elektrik İletim AŞ'den Enerji İletim AŞ'ye dönüşmüş, bir nevi ABD ve İngiltere'deki "National Grid" modeli devreye alınırken, yeni bir genel müdürlük kurulmamış olacaktır.

Daha sonraki aşamada, bu iki kurumun da tarife yapısı EPDK tarafından enflasyon üzerinde belirli bir getiri ile belirlendiği için aslında borsaya açılacak karlı, bağımsız ve teknik kapasitesi yükseltilmiş bir yapı elde edilecektir. Özellikle iletim altyapısında iki tip entegrasyona ihtiyaç var, birincisi uluslararası ikincisi de ulusal. Yani bu operatörlerin hem uluslararası alandaki en iyi örnekleri hayata geçirebilecek teknik altyapıya hem de ulusal olarak en iyi insanları kadrolarına katabilecek imkanlara sahip olmaları tüm ülkenin faydasıdır.

EÜAŞ özelinde ise, termik ve küçük hidro özelleştirmelerinden sonra EÜAŞ'ın halka açılması çok büyük bir piyasa değeri oluşturacaktır. Kurak ve ıslak sezonlardaki dengesizlikler bir tarafa bırakılırsa, EÜAŞ'ın mevcut hali ile piyasadaki fiyat belirleyici olması özel sektör tarafında rahatsızlıklara sebebiyet vermektedir. Diğer taraftan bir kamu kurumunun da 1 krş'a ürettiği elektriği 10-15 krş'lara satması ne kadar etik olmaktadır? EÜAŞ bu noktada aslında THY modeli ile dünyanın da sayılı şirketlerinden biri haline getirilme potansiyeli yüksek kurumlardandır.

TEMSAN ise istenirse Milli Savunma Bakanlığı'nın iş yaptığı Havelsan, Aselsan, Roketsan'a isim hakkı, tesisleri ve patent hakları devredilerek, zaten belirli bir olgunluğa erişmiş savunma sanayinin enerji sektörüne geçişi için köprü olabilecek bir kurumdur. TEMSAN'ın yaşı itibari ile bir marka değeri olduğu söylenebilir. Bu yazının yazıldığı sırada ise Özelleştirme İdaresi tarafından özelleştirme kapsamına alınmıştır.

TPAO için THY modeli zaten gündemdedir, bu modelin uygulanması TPAO açısından başarılı bir sonuç oluşturacaktır. Fakat halka açılması iyi bir gelişme olmasıyla beraber, TPAO için Statoil modelinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Sonunda TPAO diğer uluslararası petrol şirketleri gibi kendi hizmet şirketlerini kurma yoluna gitmiş, bunu bir ileri aşamaya götürme şansı da bulunmaktadır.

KİT'lerin yapılması neyi sağlar? Dürüst olmak gerekirse KİT'lerin yapılandırılması sonucunda Bakanlığın önemi azalır, fakat toplam kamu faydası halka arzlarla birlikte katlanır. Çünkü ulusal şampiyonlar çıkarılacaksa mevcut kamu yapısında bu esneklik bulunmamaktadır. Kritik altyapı ve tesislere haiz kurumların Türkiye'deki en üst düzey teknik personelden kurulu ekipleri, uluslararası teknolojik altyapıları ve standardize olmuş iş ve işlem süreçleri bulunması gerekecektir.

Beşinci Bölüm : Fiyat Yapısı

Sağlıklı bir fiyat yapısının oluşturulması aslında dozunda bir düzenleme gerektirmektedir. Yap-İşlet-Devret'lere verilen yüksek bedellerin yıllarca soruşturma konusu olduğu dönemlerden, 2015 yılında aynı yüksek bedellerin yenilenebilir projelere verildiği dönemlere gelinmiştir. Fiyat oluşumunun ötesinde, fiyatların bir yatırım sinyali oluşturup oluşturmadığı da tartışma konusudur. Fiyat, piyasanın en tehlikeli alanıdır. Bir yandan fiyatlara doğrudan müdahale etmek bir çok davranışsal ve fiziki yan etki doğururken, gelecekte oluşabilecek krizleri de tetikleyebilmektedir.

Bunun en temel örneği, 1 Temmuz 2006 tarihinde Batı Anadolu'da yaşanan elektrik kesintisidir. Saat 22:00'ye kadar piyasa fiyatlarının yüksek olması ile üretimde olan otoprodüktörlerin, 22:01'de düşük fiyat tarifesine geçilmesi ile hızla üretici pozisyonundan tüketici pozisyonuna geçmeleri varolan bir krizi daha da büyütüştür. Bunun sonucunda dengeleme ve uzlaştırma mekanizması devreye alınmıştır. Dengeleme ve uzlaştırma mekanizması devreye girince de, oluşan yüksek fiyatlardan bir çok yatırımcı sisteme girmeye çalışmıştır. Bunun olumlu etkisi ise yenilenebilir yatırımlarının uzun süre alım garantisi almak yerine serbest piyasaya satış yapmayı tercih etmeleridir. Bugün ise alım garantisinden yararlanacak miktar, piyasa fiyatı ve döviz riskinin fonksiyonudur.

Fiyat yapısında çözülmesi gereken ilk aşama EÜAŞ'ın geleceğidir. EÜAŞ elinde kalacak hidroelektrik santraller ile piyasadaki dominant fiyat belirleyici olacaktır. Peki EÜAŞ fiyatların sağlıklı oluşmasını nasıl sağlayacaktır. "Su Değer Modeli", "Fırsat Maliyeti" gibi çözümler her daim tartışıldı.

Burada eski önerilerin doğru yanlışlığına değinmeden, farklı ama benzeşen iki mekanizma önerilecektir. Birincisi kapasite modeli, diğeri de fiyat koridoru modeli. Aslında iki model de birbirinin türevi sayılabilir. Kaldı ki, EÜAŞ'ın mevcut yapısında bu ikisini de oluşturmak mümkün. EÜAŞ'ın bu iki yapı ile oluşturacağı model aslında piyasadaki fiyat yapısının ve öngörülebilirliğin temel belirleyicisi olacaktır.

Kapasite modelinde, EÜAŞ bir yıl önceden kaç MW devreye girerse kaçta satacağını kamuoyuna beyan ederek aslında kendi sağladığı hizmetlere bir MWh kapasite bedeli belirlemiş olacaktır. Yani kendi arz eğrisini kamuoyu ile paylaşacaktır. Bu da sanal bir kapasite piyasasından çok uzak değildir.

Fiyat koridoru modeli ise, EÜAŞ'ın piyasada uzun dönemli yatırımlara zarar vermeyen bir alt sınır fiyat teklifi ile piyasadaki aşırılıkları önleyecek bir üst sınır fiyatını önceden açıklaması temeline dayanmaktadır. Bu sayede piyasada bir öngörülebilirlik sağlanacaktır.

Aksi halde fiyat düşük olunca devlet şikayetlere kulak kapamakta, yatırımcıları korkutmakta, sonra da yatırım ihtiyacı olduğunda vermesi gerekenden daha fazla destek vermektedir. Sektörde bunu görerek, devletin teşvik sinyalini görünce herşeyi talep etmektedir. Bir denge bulunması güçleşmektedir.

Yukarıdakilere ek olarak piyasanın önümüzdeki dönemdeki en önemli sorunlarından biri ise Yİ-YİD santrallerinin anlaşmalarının bitmesidir. Devlet ve özel sektör açısından sevindirici olan bu gelişmelerin doğru yönetilmesi için santrallerin anlaşmalarının bittiği gün, alıcılarına devredilmesi için satış işleminin en az 1.5 yıl önceden başlaması (YİD'ler için) gerekmektedir. İkinci konu ise bu santrallerin stratejik yerlerde (yüksek tüketim noktalarına yakın) olmasından dolayı gerekli altyapı yedeklemeleri (iletim hatları) sağlanamaz ise, bu santrallerin muhtemel yeni sahiplerinin orta vadede piyasa avantajlarını kötüye kullanarak yüksek fiyat çıkarma ihtimalleridir. Burada Rekabet Kurumunun da dikkatli olmasını gerektirecek kapasite sınırları bulunmaktadır.

Yİ-YİD vb kontratların devreden çıkması ile YEK alımlarının artışı eş zamanlara denk getirilebilirse, AB’de yaşanan YEK kaynaklarının piyasaya yaptığı negatif etkiler daha az hissedilir olabilir. Fakat tersi durumda, piyasa da 10000 MW üzerine ulaşacak alım garantilerinin bir kez daha düşünülmesi gerektiğini de gösterir

Orta uzun vadede beliren tehdit ise yenilenebilir alım fiyatlarının sabit olması ve nihai fiyatlara getirdiği yüküdür. Bu fiyatların sabit olması tesisleri verimsizleştirmektedir. Çünkü teknoloji gelişiminden dolayı maliyetler hızla düşerken, alım garantileri sabit verildiğinden en verimli santrali kurmak yerine “yeterki santral olsun, çok da kaliteli malzeme olmasa da devreye alalım” stratejisi tercih edilmektedir.

Olayın ne kadar ranta dönüştüğü internetteki emlak sitelerinde yapılacak aramalardan görülebilecektir. Türkiye icabında 100% yenilenebilir kaynaklardan enerji üretmelidir, ama yüksek bedeller vererek değil, tam kararında teknolojik gelişmeye paralel bedeller hedeflenmelidir. Örneğin Almanya’nın alım garantileri santralin hangi tarihte girdiğine bağlı olarak düşerken, Türkiye’de sabit kalması şöyle bir garipliğe yol açmaktadır. Almanya’nın çok da güneş görmeyen bölgelerde kWh başına ödenen fiyatlar Türkiye’deki alanların altında kalmaktadır(2015 rakamları ile). Daha da ilginç en zengin kişilerden sayılan Warren Buffet’in şirketi ABD’de 4 cent/kWh altında garanti ile güneş santrali yapmaktadır. Almanya’da bu kadar düşük kapasite faktörleri Türkiye’nin verdiği fiyatın çok altında yapılabilir ise, Türkiye’nin alım garantileri olması gerekenin çok üzerindedir demektir.

Örneğin 2016 Haziran’da devreye girecek santrallerden başlamak üzere aydan aya %1’lik bir düşüş sistemi verimliliğe itecektir. Bu iki şekilde olacaktır. Herkes bir an önce santrali devreye almaya çalışacaktır. İkinci olarak da fiyatlar düşen teknoloji fiyatlarını yansıtmış olacak, santral yapanlar en verimli ekipmanları seçmeye zorlanacaktır. Dolayısıyla AB’de de hedeflendiği gibi belirli bir yılda yenilenebilir teknolojilerinin alım garantisiz olarak piyasaya dahil olması hedeflenmiş de olacaktır. Türkiye de ise imtiyazlar bir çeşme gibi düşünülürse o çeşme kurutulana hatta kopartılana kadar kullanılmak istenmektedir. 2000’lerin başında alım garantilerin kaldırılma sebeplerinden biri de budur. Şimdi de özel sektör yatırımcıları “bu fiyatların altına düşerse kapatır gideriz” demektedirler. Aynı yatırımcılar ilk YEK kanununda 10-20 dolar cent olmazsa bir tane çivi çakılmaz diye iddia ettiler, fakat hiç alım garantisi bile verilmeden 3000 MW yakın YEK dayalı santral yapıldı.

Talep tarafında ise fiyatların uzun süreler boyunca sabit tutulması Türk sanayisine zarar vermektedir. Şöyle ki, sanayici tüm gelecek yatırımını AB’nin en ucuz enerjisi ile üretim yapacakmış şekilde tasarlamakta ve katma değer üretimine önem vermemektedir. Ucuz enerji aslında katma değersiz bir sanayi oluşturmaktadır. Enerji fiyatlarının yüksek olması ile de maliyet artışlarından dolayı rekabet edebilmek için ya daha üst değer zincirine çıkmak hedeflenecektir, ya da farklı sektörlerle yönelim olacaktır. En azından bu sektörlerle verilecek desteğin enerji üzerinden olmaması tercih edilmelidir.

Bunun en net örneği demir-çelikte gözükmektedir. Enerji fiyatlarının her daim yüksekliğinden şikayet eden enerji yoğun demir çelik sektörü, bu fiyat ve kur seviyesine rağmen iç piyasadaki payını diğer ülkelere kaptırmaktadır. Çünkü ucuz enerji ile rekabet edilecek ise Katar, Rusya, Çin karşısında Türk sanayicilerinin hiç şansı yoktur.

Aynı şekilde tüm nihai konut tüketicilerine aynı sübvansiyon miktarını uygulamak da, zengin tüketiciye daha fazla, fakir tüketiciye daha az kaynak ayırmak demektir. Örneğin doğalgaz fiyatını 70 TL/1000m3 sübvansiyon ederken, zengin tüketici yılda 2000m3, fakir bir kullanıcı yılda 700 m3 tüketim yapmaktadır.

Zengin tüketiciye hazine senede 140 TL aktarıırken, fakir tüketiciye 49 TL aktarmış olacaktır. Bu çarpıklığın önlenmesi ve verimlilik desteği için kademeli tarifelendirme ve yeni tarifelendirme sistemleri şarttır.

Altıncı Bölüm : Geleceğe Hazır olmak

Türkiye enerji piyasalarının gelişimi önümüzdeki dönemde artmaya devam edecektir. Geleceğe dair en önemli konulardan biri Türkiye'nin tek bir piyasa bölgesi olarak kalıp kalmayacağıdır.

Tüm Türkiye'yi tek bir arz eğrinde birleştirmek doğu ve batı hatta güney arasındaki farklılıkları doğru fiyatlandırmamaktadır. Doğudaki yoğun hidroelektrik üretimi ile batıda doğal gazla bağımlı üretimi aynı eğride bir araya geldiğinde marjinal fiyat bazen bölgesel ihtiyaçları karşılayacak fiyatları oluşturmamaktadır.

Diğer taraftan doğu ile batı arasındaki ayrım etnik kökenlere göre değil, coğrafyaya göredir. Yani dağlık Anadolu ile nispeten daha düz Anadolu toprakları arasında bir fark vardır. Mesela doğu anadolunun yükseltileri yüksek bölgeleri ile Karadeniz bölgesinin benzer kesimleri aynı özellikleri taşımaktadır.

Dolayısıyla Türkiye'nin hem elektrik de hem doğalgaz da farklı piyasa bölgelerine ayrılması kaçınılmazdır. Dahası İstanbul ve civarının Doğru Avrupa ile en azından fiyat bazında entegrasyonu da imkansız değildir.

Talep yönetimi orta vadede önemli olacaktır, fakat kapasite piyasası için aynı şeyler söylenemeyebilir. Almanya'da da önerildiği gibi, kapasite piyasası kurmak yerine senede en yüksek tüketimin olduğu saatlerde fiyatların çok yüksek seyretmesine izin vererek o saatlerde üretim yapan santralleri özendirmek hem daha az piyasa maliyeti hem de işlem çıkarmaktadır.

Talep yönetimi doğal gazda bir zorunluluktur. Aslında talep yönetimi piyasasının önce doğalgaz da kurulması daha doğru olacaktır. Çünkü doğalgaz tarafındaki mevsimsel dengesizlik çok daha yüksek olup, ikamesi de bulunmamaktadır(fakirleştirilmiş propan hariç). Fakat dağıtım ayağında tarife farklılaştırılmalı yapılmadan bu yolda ilerlemek zor olacaktır.

2015 Paris İklim değişikliği sonrasında ise Türkiye'de karbon piyasalarının gelişiminin hızlanması ihtimal dahilindedir. Ama karbon fiyatlaması yapmak yerine hali hazırda zaten elektrikten alınan EEF (Elektrik Enerji Fonu)'nin ismini İklim Değişikliği Fonu yaparak her hangi bir ek masraf çıkarmadan çevresel maliyetler sosyalleştirilebilir.

ArGe konusunda ise, Türkiye'deki mevzuatta çok temel bir problem vardır. Pilot proje ve çalışmalar sistemde öngörülmemiştir. Örneğin yeni bir teknolojik santral malzemesi geliştirdiğinizde bunun sistem kabulünü yapabilmek imkansızca yakın olabilir. Oysa ArGe'nin temelinde deneme-öğrenme ve pilot proje yapma mantığı vardır.

En önemlisi piyasaların yenilikçi oldukları sürece gelişen piyasalar olmalarıdır. Eğer yenilikçi özellikler ve değişimler olmuyorsa piyasalarda beklenen çıktılar elde edilemez. Peki yenilikçilik piyasalara nasıl entegre edilecektir. Bu kamunun özel sektörle yürümesi gereken bir yoldur. Belki 6446 sayılı Kanunun amaç maddesine yenilikçilik terimini de eklemek gerekecektir.

Sonuç

Enerjide değişim, krizler ve bolluk yılları daima olacaktır. Kriz ve iyi zamanların doğru şekilde karşılanması ve yönetilmesinde kurumlar, süreçler ve insan gücünün dinamizmini kaybetmemesi çok önemlidir. İyi zamanlarda kötü zamanları düşünmek, kötü zamanlarda da iyi zamanlara hazırlanmak doğal bir gerekliliktir. Bunun yanında zamanın ruhunu okuyabilen sistemler kurmak bu önemin garantörüdür.

Türkiye enerji sektöründe yapılan her yenilik bir sonraki yeniliğin de habercisidir. Dinamik yapısı, hızla gelişen piyasası ve yapısal değişimlerin eşliğinde sistemin temel kurumlarını teşkil eden devlet kurumlarının kendilerini doğru konumlandırması, bu yeniliklerin birer angarya değil piyasayı besleyici müdahaleler haline gelmesini sağlar.

Bundan 10 sene sonra dönüp 2015 yılına baktığımızda aslında herşeyin ne kadar ilkel olduğunu düşündüğümüz bir piyasa yapısı görebiliriz. Fakat bugünden 2025'in nasıl olacağını öngöremeyiz. Stratejik bir yaklaşımla geleceği öngörmek yerine mevcut değişim rüzgarlarını koklayan ve bunları piyasa için kolaylaştıran bir atmosferin sağlanması piyasanın başarısının garantisi olacaktır.

Türkiye enerji sistemi bir yapısal değişim geçirmek zorundadır. Bu sadece iktisat alanından alınmış bir terim olarak değil, 2001'lerde temeli atılan piyasanın hibrid yapıdan olgun bir piyasa yapısına geçmesinin gerekliliği olarak kullanılmaktadır. Değişimi göğüsleyecek cesaretimizi ne kadar yarına bırakırsak, o kadar anî, kendi kontrolümüzde olmayan ve yıkıcı bir değişimin kölesi oluruz.

Barış Sanlı

barissanli2@gmail.com

www.barissanli.com